Сполохи

(На тлі 45 хоральних прелюдій Йоганна Себастьяна Баха)

1

Ішов вулицею, сонце вже сховалося, але край хмари був ще освітлений і створював враження велетенської декорації. Переходив колії, а над ними яскраво-синім і яскраво-червоним кольорами палали світлофори; падав дощ, і блищали колії загадковим, майже примарним світлом; так захотілося подорожей, затишку, казок Вайлда; дощ падав густий і вже осінній, і було зовсім темно; люди поспішали додому, високо над головами несучи чудернацькі квіти, ти ж стояв на зупинці і думав, що люди — так само квіти, і їх теж хтось високо несе над головою… Людям здавалося, ніби ти чекаєш на автобус, а насправді ти вже нічого не чекав, зсутулений, у чужому мокрому місті, де жодного знайомого, де час поволі рухається назад.

2

Ліхтарі — наприкінці, і так хороше дивитися на них, уже нічого не шукаючи в мерехтливому світлі — ні сенсу, ні символу, ані внутрішнього закону, властивого тільки ліхтарям. Сьогодні ти врятував життя маленькому чорному павучкові, що подорожував одним із фрагментів "Шатапатхи-брахмани", пересадивши його зі сторінки, яка перегорталася, в більш безпечне, на твою думку, місце.

3

Ти не помилився — знову заходило сонце. Туди неможливо було дивитися, така холодна гармонія створювалася між двома кольорами — червінного злота та синього-синього моря; хто поставив ті небесні пляжі перпендикулярно до Землі? І лише одне слово забилося в грудях — "в е

р е с е н ь", слово, всипане чорнобривцями та запахом стиглих яблук; і так забаглося майстерності та мудрості.

4

Світ до того чистий, що мимоволі затуляєш очі руками. Відтак згадуються давні, коли б іще не дитячі, сни — ажурні плетіння мостів, річка далеко внизу, тьмяні будівлі, бачена колись репродукція з західним фасадом Реймського собору… Навіть воронячча, що мовчки летить на тлі сірого-сірого неба, сяє; все закінчується білим голубом, який, накресливши над нами коло, зникає.

5

Їхали в гамірному вагоні, поверталися. Читав казки Кіплінґа, аж раптом зайшов сліпий з гармошкою і, співаючи повільну пісню, рушив до мене. Чому, чому негайно ж пригадалася маленька ялина з дощовими краплями, які звисали з кожної голки, притрушена зверху червоним кленовим листом, ще міцним, але, але?.. Ніби сталося свято, невідоме нікому з людей та звірів, свято, яке наодинці справляється, холодні дощі п'ючи, на опадаюче листя дивлячись очима, які ніколи більше не повернуться, — і ти повільно підвівся назустріч сліпому…

6

Учора знайшов три ящірки. Посадив їх до сірникової коробки, поносив у кишені з годину — і випустив на волю. Задля чого все те було — не знаю. Або сьогодні — жартома пофарбував двох павучків у зелене, а вони того й не помітили, висіли на своїх довжелезних нитках, погойдувалися на останньому осінньому вітрі. Певен, що тієї хвилі не було на земній кулі нікого, щасливішого за нас трьох.

7

Ішов на роботу, дивлячись у тривожне жовтневе сонце, повз яке віялися хмари — такі прозорі, що видавалися вуаллю, яку хтось, заради невідомої втіхи, тягнув на схід. Навсібіч від сонця розліталися ворони; мало щось трапитися або ж уже трапилось, і ти з нетерпінням чекав звістки. Чекав її і тоді, коли за вікном почав шурхотіти дощ — на його тлі виразнішали постаті людей — жовтневі, густі. А ще машини йшли з увімкнутими фарами, це так урочисто, ну звичайно ж, звичайно ж, щось трапилося.

8

На підлозі в кутку безладно лежать яблука, прикриті папером. Дивно, але ти чомусь перестав сприймати їхній запах, навіть заходячи знадвору; пригощаєш яблуками своїх нечастих гостей або ж, випадково прокинувшись уночі, тягнешся, аби взяти собі. У морі перестаєш відчуватися єдиною рікою, здобуваючи натомість відчуття того, що ти — море.

9

І навіть сонце видається монетою, затертою до безглуздя — вже й написів не видно. Довжелезні тіні падають від моїх пальців, і єдине, чого хочу зараз — щоб пальці насправді стали такими тонкими та довгими. Нічого, нічогісінько ти не побачиш у калейдоскопі, зазираючи до нього вночі; а проте хіба це заперечує необхідність отих чарівних візерунків, про існування яких серед темряви свідчить шерхіт скелець, порипування дзеркал?

10

Пригадуєш, колись у дитинстві ми запускали паперових зміїв, попередньо підпаливши їх? Змії залітали на чужі балкони, виходили стривожені господарі та їхні сусіди, господарі скидали ваші забавки додолу, а потім довго ще стояли, стиха перемовляючись. Невже вас не

сварили? Втомлено відкидаєшся на спинку стільця, заплющивши очі, повні сьогоднішніх квітів та вчинків.

11

Маски та речі для щоденного вжитку мусять бути виконані бездоганно або ж їх взагалі не повинно бути. Серед срібного дня, серед простору, заповсюдженого снігами та змерзлими птахами, сиджу біля свого вікна, обхопивши руками голову. "Ранні, але доречні сніги", — проказуєш нарешті; проказуєш тихо, одначе всі чомусь із тобою погоджуються.

12

Падав білий сніг із синього неба; темніло, і люди поспішали зникнути з холодних блискучих вулиць, і вперше разом з ними поспішав і ти, не прагнучи вже стояти самотньо і просто під небом — не прагнув бути самотнім. А посеред серця, засипаного снігами та листами, борсалася, провалювалася, знову підводилась музика, яку ти назвав так: "Останній мій вечір, коли я сам".

13

А сьогодні сталося зі мною велике диво: як повертався з роботи, то зупинила мене бабуся, що стояла у хвірточці, і попрохала, аби втягнув їй нитку до трьох голок; люди йшли, кожен вважаючи за свій прямий обов'язок пожартувати над нами, а ти мовчки нанизував голки, крадькома позираючи то на бабусине обличчя, бо дуже хотів його запам'ятати, то на сонце, що заніміло між кам'яних хмар. Нитки вдалося просунути зразу, і ти був радий з цього, і радий, що все місто дивиться на вас з бабусею, і радий, що сонце, і просто-таки щасливий, що хмари.

14

Не доторкнувся до жодної з книг; навіть не глянув. Одягнувся, і пішов містечком — під густі грудневі сніги — так, мовби мав попереду яку важливу зустріч. У садах — наче травень, і хай ця коротка ілюзія втішить мене та вас — усіх, хто перестав мені писати; може, то зовсім не ваша вина, може, ви, не зважаючи на сніги та холод, пишете, пишете, пишете негнучкими пальцями багато-багато листів про все на світі.

15

Чекаю, що ось-ось припливе під мої вікна великий вітрильник. Навмисне відхилив портьєру, аби мене стало видно аж туди, звідки він має прибути. Знаю, що зійдуть з нього сиві, відчинять моє вікно і запросять на свій корабель. Люди запалюють ліхтарі, щоб нас усіх стало видно. Мусиш гідно зустріти вітрильник — і ти починаєш прибирати в кімнаті, відносиш до ремонту взуття, навіть поливаєш квіти у вазонах… Така довга зима.

16

Кожен з нас носить у собі малесенький будиночок, з трояндами і пилюкою, яку все ніколи витерти. На перехрестях стоїть по маленькому скрипалю. Всі вони грають вальси. Світить сонце, і немає птахів. Скрізь порожньо, наче решта громадян до одного застудилися і їх не випускають надвір. І струнký потік речей довкола, він світиться, він пролітає бозна-куди. Проходиш повз будинки, повз відсутніх людей, приязно всміхаючись маленьким скрипалям.

17

А скарбів усе більшає. В кишені лежать: шмат штукатурки з палацу Розумовського, тверде, мов камінь з іншої планети, яблуко — воно перезимувало цю зиму в садку; якийсь гриб, що ріс на березі — відламав і його, пір'їна сойки… "Навіщо вони тобі?" — неодмінно спитає хтось.

Вони непотрібні нікому. І мені непотрібні. Це з дерев роблять кораблі та скрипки; а що можна зробити з оцього? Хіба забрати з собою.

18

Можна навіть запалити свічки. З кожним днем вони все меншають. Кожного дня грієш руки над їхнім полум'ям. Коли буду великим, матиму багато свічок і парасолю. Тиша. За вікном так розмито й нетривко, але вперше за багато останніх днів цілісно. Гасиш свічки. Мусиш берегти. І дощ, дощ, дивовижний, холодний, рідний. Може, тому, що це було справжнім — гарячий вітер, лапате листя на каштанах, сонце, сонце повсюди, у кожній клітинці мозку; ти так боявся, аби воно не вихлюпнулося через край, — палали свічки.

19

Тобі полюбився порожній стадіон, де саморобна трибуна, де доріжки для бігу, а ще велетенське небо із сонцем посередині. Тільки тут читаєш тепер листи. Коли озираєшся — бачиш озеро. Ти з самого початку був переконаний — воно щось означає. Мовби риба на березі — це каміння: спрагло дивиться в очі хвилі, яка біжить назустріч, вітається ще здаля — і несподівано відкочується назад.

20

Темна ніч з ясними зорями. Це вкотре вже лежу під ними, не зводячи погляду, як не зводять його з рани, що болить — денно і нощно. Горить рана, гойдається над містечком з іграшковими вуличками та мною. Тіні водять танок довкола темряви, хвилі котяться на берег, розбиваються на тисячі скалок — і ти знову згадуєш про калейдоскоп. Купатися вже холодно. Ніби дивишся стару кінострічку — з напівстертими від часу голосами, з дивними звичаями, забутими подіями.

21

Сигарета і ти — зовсім одні у порожній альтанці над озером. Усе рідше приходять листи до зимового міста, до засніжених алей, до останніх тролейбусів увечері — до всього, що лишилося скляним і чистим, як вранішнє сонце. Тепер жести навіть ниць людей видаються грацiйними, а їхні слова набувають вагомого, часом несподіваного змісту.

22

Стигне чай біля відчиненого вікна, тане цукор у склянці. Прозорі думки, і тіні, наче струни, і музика — як тіні. Ти бачив мертвих птахів котроїсь зими у дитинстві. Сиділи вони на соснах, міцно вхопившись за гілки, широко розплющивши очі. Ти сильний і так — з кількома жовтими листками в руці.

23

Червоні птахи кружляють над головою; їхні сльози — дощ, їхній подих — вітер. Стоїш один посеред озера, хвилі сягають пліч — але живий; але стою; і так довічно.

24

Ладнайте вози в далеку дорогу, не забудьте пісню і сіль. Синіми очима дивиться на вас земля з в і д т и завжди. Не зустрічає. Лиш проводжає.

25

В'ється намальований дим з намальованого комина. Лежать квіти на порозі. Нема людей. А коли є, то живуть вони на твоїх малюнках не звичним людським життям, а життям фарб та ліній; одначе хто скаже, що так гірше?

26

Легкий, наче хмарка, день. Ідеш назустріч сонцю з широко розкритими обіймами — і в цю мить хтось стріляє. Довга автоматна черга, луна по сопках, сонце кудись провалюється, — ти залишаєшся з о в с і м сам — з розкинутими порожніми руками і ще не засохлою посмішкою. Замість снігу на новорічній ялинці безліч вати. Музика, сміх. Ще одна автоматна черга.

27

Уранці, коли вкладуся спати, на вулиці вже буде осінь. Офіційна — і просто справжня. Так багато випало листя — а ти не підняв іще жодного листочка; винен, осене, винен, весно. І руки зігрілися, і лиш тепер помітив, як легко та світло пахнуть вони гілочкою зламаною, яку несла Мальвіна. Хто написав "Дівчину з волоссям кольору криги"?

28

Світло-чорне місто, мов подарунок блазня — незручно тримати і викинути незручно. А люди йдуть — учителі та учні, і ти прокидаєшся, навпомацки знаходиш собі яблуко, а потім сигарету і сірники, і вже аж потім — першу думку — ще зі сну, чи звідси вже: вище свічку, нема й не буде тобі прощення, того, яке, звичайно ж, заслужив; вище, вище свічку.

29

Люди завмерли поруч, побожно стежачи за твоїми рухами — а ти, не замислюючись, висипаєш з кишень останні копійки; котяться вони вулицями, і де ті заручники незникаючі, коли злітають невиправдано високо голуби, коли, наче шум забутого вже озера, накочується шепіт: "Хто він такий, зрештою?"

30

Ніби останні — дні, відведені тобі для прожиття — ясного і трохи сумного. Зустрічаєшся з колишніми, привітно усміхаєшся, більше не питаючи про свою достеменність. Так буває взимку, коли холодно вашим зустрічам, і музиці холодно — давно чутій, давно знаній, а все ж невідомій, перпендикулярній до того, що отримало від нас земні імена. Готуєш чай; що ж, багато кому з присутніх дозволено перейти Межу, перо взяти до рук дозволено.

31

Високо над колегіумом стояв повний місяць, а на землі, здійнявши голови і руки, цвіли, цвіли дерева, і були то вже не каштани та акації, а були д е р е в á, ті, якими вони є насправді, але якими ніколи їх не бачимо. Вздовж порожньої алеї жевріли ліхтарі, червоні й блакитні, а далі — гармати; поціляли кожна в своє.

32

Ніколи не буде самотньою людина, чий дух перебуває у злагоді з оточуючими книгами, яблуками, зорями і міріадами інших понять, які, врешті, зводяться до одного; щоденно на те одне увагу звертаючи, на любов свою, досягнемо спокою. Шкварчить люлька. Гавкає за вікном собака. Люльку годиться прочистити, а собаці дати хліба.

33

Вітер гойдає портьєру. Вона — найцінніше в нас, тому мама повісила її в моїй кімнаті. Сказала, що портьєра дуже пасує до стін. Ніби я сам не бачу, що це не зовсім так. Але мама хоче, аби в мене все було добре.

34

День цей світлий. І зроблений майстерно. У світлому небі — білі хмари. Чорні, зелені ще, жовті дерева. В такі дні хтось оточує

довколишні речі легким серпанком; і навіть дим із люльки пливе повільніше й значиміше. В такий день привертають увагу поштові скриньки — блакитні, з білими літерами. Кольору надії з молоком… Передзвін на високій-високій вежі.

35

Манускрипт оцей я знайшов сьогодні на своєму столі, з краю в край захаращеному книгами, нотами та ескізами; незважаючи на той переполох, на столі знайшлося місце для невеличкого букета чорнобривців, і для ґумового песика Цезаря, для попільнички, коробки цигарок, настільної лампи з білим абажуром… багато, багато речей знайшло собі тут притулок, а вкупі з ними — і я. Манускрипт оцей був уже написаний колись. Але я не поспішаю перегортати сторінки, щоб довідатися про події, які стануться. Ще маю час.

36

А ще дивився на шибку, досить брудну, з плямами зеленої фарби, робітники малювали вікно поспіхом, — і думав, як навесні я сам вимию цю шибку, очищу від зеленого і пофарбую заново вікно, у блакитний колір, адже звідси видно ялину. Незрозуміла тривога — з того часу, як тут уперше випав сніг.

37

Сніжинки б'ються. Я сам, але сьогодні самотність приваблива, і — не біймося знову цього слова, — вродлива. Я таки купив цигарок. І взагалі, поводив себе дуже добре. Цим можна втішатися. Не зважаючи на те, що вулиці — минущі, собаки — минущі, сніги — минущі. Попереду чисті, бо непромовлені ще, слова.

38

Летять чорні круки. Мама розвішала білизну на балконі, відтак присмерк у кімнаті, на словах; і вже інший, начебто й не присмерк — на забаганках, на поводженні, — бо мовчки дивлюся у вікно, там випрана білизна. "Як усе неприховано відверто, — повторюю, — які чорні круки летять".

39

Мовби й не тиша; але і в поїздів, і у вітру, і в сміхові знадвору чути саме її голос, той голос, який не сплутаєш; так само, як не сплутаєш ні з чим сьогоднішнє небо — має воно мій найулюбленіший колір, якому годі й відповідники підшукати; хіба прийдуть на думку імена зневажених тобою ж таки художників...

40

Чай і цигарка, перша відлига за всю зиму, на вулицях продають пиріжки. Березень. Повінь реалій. Сиджу на березі, пильно дивлячись у їхню темно-зелену воду. Повінь невпинно котиться, несучи з собою будівлі, людей, тварин; може, мені годилося б сумувати? І все ж хтось, хоч один, повинен бути поруч. Хтось, хоч один, з сильними і ніжними очима; ані друга, ні ворога, ні листа, ні голосу; і якби зараз пішов дощ, я навстіж розчинив би вікно.

41

Хтось курить на балконі будинку, який навпроти. Курить і дивиться на мене, нутром відчуваю. А нутро в мене — як у давно пораненого звіра; вже сім років не гоїться рана — і вигадана, і болюча; і кров з неї то блакитна, то зелена тече, — а все не червона. Так, мабуть, треба; інакше, навіщо так?

42

Пізній вечір, солодкі яблука. Пес, що як людина дихає уві сні. Сторожка — з масою різнокаліберних столів та стільців, електрогрілка, якою ми гріли помідори з мороженого болгарського супу. А ще два грейпфрути, сардини в маслі й солодкий перець, а ще — термос чаю, який нам залишила люб'язна сторожиха. Ходив нічним містом — до пошти, подивитися, котра година; все тануло, і величезні шматки криги та снігу падали з дахів на асфальт, і два яблука холодно світилися в кишені.

43

Збігала раз по раз лицями усмішка, тіні лежали прямі і спокійні, — як мало ми знаємо слів, що навіть радість радістю кликати змушені...

44

...а йти та іти далі, доки не розчинимося в сполохах над дорогою, в листі над дорогою, в мовчанні, святому і простому, що його й древні кликали якось, і ми кличемо так ось — хіба в назвах суть? Ми ж їм давно склали ціну, а ціна їм та, що холодні яблука взимку, що жайворонки — влітку, і хліб — щойноспечений. Не маю ні права, ні долі, аби вчити вас, та й сам не є мудрим; але як би хотілося, щоб почули ви слова оці, проказані зимової ночі, серед безгоміння: іти та й іти далі, лишаючи за себе вічних наших заручників — сполохи над дорогою, жайворонків над хлібами.

45

Так прагнув я, щоб добре їм у нас велося, — так добре, щоб уже нікуди їм не треба було йти чи їхати; щоб жили ми втрьох, або вчотирьох, або вбагатьох — і разом їздили, і разом розлучалися, і зустрічалися разом; як швидко вистигає кімната, але всміхаюся я, сміюся, ніколи, ніколи вже не питаючи, навіщо живу.

Ви ж повернетеся, правда?